

Nacionalni regulator i privatizacija

Evropska zajednica se već duže vreme suočava sa nekoliko zajedničkih problema. Sa aspekta cena robe je na svetskim tržištima poslednjih godina zabeležen njihov dinamičan razvoj, izazvan osim ostalog globalnom finansijskom krizom koja je postala plodno tlo za spekulativne trgovinske prakse koje utiču na cenu el.energije. Sa političkog aspekta je konstatovano da pojedinačne države članice Evropske zajednice, promovišu pre svega u oblasti prioriternih sfera interesa - među koje očitó spada i energetski sektor – različite prioritete, ne raspolažu sa dovoljno alata za kontrolu uticaja energetskih monopola na razvoj cena u Evropskoj zajednici. Neka od najvažnijih pitanja koja se stalno rešavaju je različit (drugačiji) status nacionalnih regulatora u okviru Evropske zajednice, neuspeh „nevidljive ruke tržišta“ u sektorima elektroenergetike i gasifikacije kao i slaba koordinacija postupaka nacionalnih regulatora.

Evropska zajednica je sebi postavila ambiciozni cilj koji je stvaranje liberalizovanog i otvorenog unutrašnjeg energetskog tržišta. Posredstvom usvojenih zakonskih odredbi, sadržanih u tzv. „trećem paketu“ fokus je prvenstveno na zaštiti potrošača i obezbeđivanju finansijske dostupnosti energiji, na povećanju bezbednosti (sigurnosti) snabdevanja energijom, povećanju nivoa transparentnosti posredstvom čvršće i detaljnije kontrole prenosnih i sistemskih operatera, na obezbeđivanju pravičnih cena za sve učesnike tržišta kao i na obezbeđivanju enviromentalno održive i konkurentne energetike kao takve.

U pripremi novog zakonodavstva je u okviru Evropske zajednice razvijena i nova Energetska politika u kojoj se u delu posvećenom unutrašnjem tržištu gasa i el.energije navodi da je neophodno razdvojiti snabdevačke i proizvodne delatnosti od mrežnih delatnosti (radi se o tzv. unbundling-u) i obezbediti povraćaj investicija, dostizanje primerenog profita i razvoj investicija za sve mrežne industrije. U pogledu jačanja i doprinosa ravnopravnosti položaja svih učesnika tržišta energija, potrebno je da svi stanovnici EZ mogu da koriste povoljnosti jedinstvenog evropskog tržišta i da svi tzv. ugroženi potrošači i mala preduzeća budu zaštićeni od neprimerenih cena i zloupotrebe dominantnog položaja *prirodnih* monopola. Ovaj zadatak -u trenutnoj ekonomskoj situaciji i sve dubljoj globalnoj finansijskoj krizi- postaje sve važniji.

U uslovima SR, počeci transformacije energetike datiraju do 90tih godina kad je osnovni prioritet bilo razdvajanje proizvodnih delatnosti od mrežnih i snabdevačkih delatnosti. 2001. je bio pokrenut privatizacioni proces u sektorima elektroenergetike i gasifikacije rukovođen od strane vlade SR uz učešće privatizacionih savetnika. Ovaj proces je rezultirao prodajom 49% akcija Slovačke gasne industrije inostranom investitoru, 49% akcija elektroenergetskih distribucionih kompanija inostranim investitorima bez menadžerske kontrole i prodajom 66 % akcija slovačkih elektrana inostranoj kompaniji.

Nakon više od jedan decenije, možemo oceniti ovaj proces tako da su njegov tok i rezultati imali više negativnih nego pozitivnih ishoda ne samo na sektor energetike već i na ukupnu slovačku ekonomiju. Pozitivna strana celog procesa je ispunjavanje osnovnih zakonodavnih odredbi i zahteva Evropske unije tj. mrežne i snabdevačke delatnosti su se razdvojile čime su se uklonile unakrasne subvencije u okviru vertikalno integrisanih

kompanija, *zatim* utvrdila realna vrednost operativnih aktiva, i definisala se i izdvojila imovina kompanija koja nije potrebna za izvršavanje delatnosti. Na drugoj strani postoji mnogo negativnih iskustava sa procesom privatizacije. Privatizacijom navedenih kompanija se upravljalo netransparentno odnosno nije bilo ni javne niti šire stručne rasprave, menadžerska kontrola je bila prenesena na manjinske akcionare, a prihod od privatizacije je bio veoma nizak. Sa zakonodavne tačke gledišta se može konstatovati da važne odredbe direktiva Evropske zajednice nisu potpuno sprovedene i da se nacionalno primarno i sekundarno zakonodavstvo podredilo procesu privatizacije u cilju maksimalnog povećanja naklonosti investitorima. Sve do 2006. godine se nije izvršavala kontinuirana kontrola realizovanja investicija i privatizacionih uslova, što je rezultiralo preceanjivanjem aktiva kompanija na nerealnu vrednost, iskorišćavanje instituta SLA¹ od strane vertikalno integrisanih, privatizovanih kompanija kao i instituta javne nabavke robe i usluga.

Sa aspekta nacionalnog regulatora, treba napomenuti da su tokom procesa privatizacije Agenciji (uredu) u više navrata poveravani zadaci koji su jasno bili u suprotnosti sa zakonodavstvom Evropske zajednice. Sve do donošenja novog zakona 2007. Godine regulacioni ured nije bio nezavisna institucija i zbog toga je često bio iskorišćavan u političke svrhe, a vlada je regulatoru direktno nametala zadatak o tome kako treba da reguliše cene energije. Upravo iz razloga nedovoljne nezavisnosti regulatora, i sami regulisani subjekti su imali veliki uticaj na odlučivanje ureda. Malo iskustva u evropskom kontekstu je izazvalo netransparentnu i pogrešnu postavku polaznih parametara regulativnog okvira u periodu procesa privatizacije. Regulacioni ured i trenutno smatra da privatizacija ovih ključnih energetske kompanija uopšte nije bila potrebna, dovoljna bi bila računovodstvena podela pojedinačnih delatnosti, odstranjivanje unakrsnih subvencija i uvođenje transparentne prakse kod regulisanih subjekata.

Dozvolite mi da za kraj, na osnovu naših iskustava uopšteno obuhvatim zadatke i nadležnosti regulatora koje bi trebalo da zastupa u procesu privatizacije. U prvom redu, nacionalni regulator mora da funkcioniše kao savetodavni organ koji obezbeđuje realizaciju energetske zakonodavstva Evropske zajednice za vreme celog procesa privatizacije i nakon njegovog završetka, pri čemu mora da sačuva maksimalnu stopu nezavisnosti od političkih, poslovnih i finansijskih subjekata. Dalje je neophodno da sam regulator stvori takve zakonodavne uslove kako privatizovane kompanije ne bi mogle da iskorišćavaju svoj položaj na tržištu, dakle da ne mogu neprimereno povećavati cene, odnosno treba obezbediti zaštitu ugroženih potrošača i malih kompanija od neprimerenih cena. Sve ove zadatke, regulator može da obavlja samo ukoliko ima dovoljno nadležnosti za izradu zakonodavstva i u isto vreme dovoljno nadležnosti za kontrolisanje ispunjavanja obaveza predviđenih zakonodavstvom. Najzad, trebalo bi da ima i nadležnost kontrole realizovanja investicionih planova ili drugačije rečeno ispunjavanje obaveza koje su u vezi sa obezbeđivanjem raširene reprodukcije kod regulisanih kompanija, realizovanje potrebnog kvaliteta usluga, snabdevanja i to sve po primerenim cenama.

Zahvaljujem se na pažnji.

¹ Service Legal Agreement